

Maja Munivrana*

**PRIKAZ LJETNE ŠKOLE MEĐUNARODNOG
KAZNENOG PRAVA
Salzburg, 8.-20. kolovoza 2004.**

U Salzburgu je od 8. do 20. kolovoza u organizaciji Sveučilišta i Pravnog fakulteta u Salzburgu, a pod stručnim vodstvom profesora Otta Triffterera, održana već tradicionalna, šesta po redu ljetna škola međunarodnog kaznenog prava. Tema ovogodišnjeg zasjedanja *Osvrt na prve dvije godine postojanja Međunarodnog kaznenog suda s pogledom na budućnost*¹ vezana je uz početak rada Međunarodnog kaznenog suda (dalje: MKS). Naime, nakon što su u prvoj polovini 2003. godine prisegli suci i tužitelj MKS-a te donijeti svi temeljni akti nužni za djelovanje Suda, ostvarene su i formalne pretpostavke za njegov rad. Ured tužitelja već razmatra prve situacije i potencijalne slučajeve.² Stoga je cilj ovogodišnjeg zasjedanja bio osvrnuti se na dosadašnja dostignuća u razvoju međunarodnog kaznenog prava te razmotriti probleme s kojima će se MKS vjerojatno suočiti u svom djelovanju i moguće načine njihova rješavanja.

Rad u ljetnoj školi odvijao se u predavanjima, radionicama, raspravama i proučavanju slučajeva. Osim niza eminentnih predavača, teoretičara i praktičara s područja međunarodnog kaznenog prava, u ljetnoj školi aktivno je sudjelovalo četrdesetak polaznika: studenata, postdiplomanata, profesora te članova državnih tijela i nevladinih udruga iz cijelog svijeta.

Pozdravnu riječ sudionicima je uputio dekan Pravnog fakulteta u Salzburgu **prof. dr. Kurt Schmoller**. Nakon ceremonije otvaranja i upoznavanja s akademskim programom, polaznicima se obratio predsjednik MKS-a prof. Philippe Kirsch. U svom uvodnom izlaganju o *Izazovima pred Međunarodnim kaznenim sudom* kratko se osvrnuo na nedostatke *ad hoc* tribunala i komparativne prednosti stalnog međunarodnog kaznenog suda. Ako Sud želi biti dugoročno uspješan, istaknuo je, mora biti pravičan i učinkovit. Dok pitanje pravičnosti, smatra prof. Kirsch, nije problem, mnogo je teže osigurati učinkovitost MKS-a. S obzirom na to da Sud nema vlastitu vojsku ni policiju, njegova djelotvornost ovisit će o suradnji država. Stoga budućnost MKS-a počiva na povjerenju i širokoj potpori međunarodne zajednice te je nužno da Sud bude transparentan

* Maja Munivrana, znanstvena novakinja Pravnog fakulteta u Zagrebu

¹ *Reviewing the First Two Years of the International Criminal Court With Regard to the Future*

² Riječ je o zločinima počinjenim u Ugandi i Demokratskoj Republici Kongo.

u svom djelovanju. Povrh toga, podsjetio je na ulogu civilnog društva i nevladinih udruga u lobiranju vlastitih vlada i poticanju ratifikacija kao i u stvaranju pozitivnog ozračja i razumijevanja uloge MKS-a od lokalnog stanovništva.

U poslijepodnevnom dijelu prvog dana zanimljivo i aktualno predavanje o *Specijalnom iračkom sudu i suđenju Saddamu Husseinu* održao je **prof. Michail Wladimiroff**, branitelj Charlesa Taylora pred Međunarodnim kaznenim sudom za Ruandu (dalje: MKSR) i bivši *amicus curiae* u suđenju Slobodanu Miloševiću. Specijalni irački sud (*The Iraqi Special Tribunal*) nadležan je za genocid, zločine protiv čovječnosti, ratne zločine i određena kaznena djela prema iračkom nacionalnom pravu, a osnovala ga je prijelazna iračka vlada, zbog čega je prigovoreno legalnosti osnivanja. Prof. Wladimiroff upozorio je na neke nelogičnosti u Statutu Specijalnog iračkog suda.³ Nejasna je zabrana izbora sudaca koji nisu irački državljani, dok istodobno Sud može imenovati savjetnike koji ne moraju biti Iranci, a nužno ni pravnici; jedini uvjet koji moraju ispunjavati je dobar ugled. Zato je izgledno da će svaki sudac i djelatnik Specijalnog iračkog suda imati stranog (američkog) savjetnika. Nadalje, optužnicu ne sastavlja tužitelj, već to čini istražni sudac (čl. 7. t. d. i čl. 18. t. d.). Konačno, upitna je sposobnost i neovisnost sudaca izabranih za vrijeme Saddamova režima, a zbog toga i pravičnost suđenja.

U svom drugom izlaganju idućeg dana prof. Wladimiroff se osvrnuo na neke dileme koje nastaju kad okrivljenik ne priznaje sud. Posebice zanimljivim smatra pitanje smije li se okrivljenik braniti sam i može li mu se nametnuti obvezna obrana. Statut Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju (dalje: MKSJ), kao uostalom i većina drugih međunarodnih dokumenata, priznaje pravo optuženika da se brani osobno ili putem opunomoćenika po svom izboru. Raspravna vijeća MKSJ-a, međutim, zauzela su različit stav o tom pitanju.⁴ Prof. Wladimiroff zapitao se kako osigurati suradnju okrivljenika i nametnutog mu branitelja glede iznošenja "teze", tj. prirode slučaja kod unakrsnog ispitivanja, te nije li možda bolje rješenje imenovanje *amicus curiae* koji će optuženiku pomagati u pravilnom odlučivanju u predmetu. I Statut MKS-a predviđa pravo optuženika da vodi svoju obranu sam ili putem odvjetnika (čl. 67. st. 1. t. d.), no problem nastaje kad optuženik koji se brani sam ometa suđenje. Naime čl. 63. st. 2. predviđa udaljenje optuženika iz sudnice u slučaju narušavanja reda, ali omogućuje daljnji kontakt optuženika s odvjetnikom koji ostaje u sudnici. Prof. Wladimiroff smatra da čl. 63. dopušta udaljenje optuženika iz sudnice i u slučaju kad se brani sam.

³ Za detaljniji uvid u Statut vidjeti www.cpa-iraq.org/human_rights/Statute.htm

⁴ Usp. *Odluku po zahtjevu optužbe za izdavanje naloga o imenovanju branitelja radi pružanja pomoći Vojislavu Šešelju pri vođenju obrane* od 9. svibnja 2003. u slučaju Šešelj-MKSJ, predmet IT-03-67 i *Obrazloženje odluke po prijedlogu tužitelja za dodjelu branitelja* od 4. travnja 2003. u slučaju Milošević - MKSJ, predmet IT-02-54.

O položaju trećih država pred MKS-om i više mogućnosti shvaćanja tog pojma govorio je **prof. Gerhard Hafner**. Također je upozorio da države ne mogu stavljati rezerve na Statut, ali pokušavaju svojim jednostranim izjavama utjecati na MKS.

Posljednja dostignuća u definiranju zločina agresije razmotrio je **prof. Roger Clark**. Podsjetio je na definiciju Opće skupštine UN⁵ te upozorio na razliku između akta agresije koji čini država i zločina agresije počinjenog od strane pojedinca. Prema postojećim prijedlozima potrebno je prethodno utvrditi akt agresije da bi MKS mogao suditi za zločin agresije. Međutim, postoje nesuglasice oko izbora tijela nadležnog za utvrđenje činjenice da je akt agresije počinjen.⁶ Iako je MKS već nadležan za zločin agresije, tu će nadležnost moći vršiti tek nakon što se, sukladno čl. 121. i 123., odrede obilježja tog kaznenog djela. Prof. Clark zalaže se za primjenu st. 4. članka 121. po kojem izmjena veže sve države godinu dana nakon što sedam osmina država položi ispravu o ratifikaciji. Smatra da, nažalost, jednom kada definicija agresije bude usvojena, MKS ipak neće biti nadležan za zločin agresije počinjen na teritoriju ili od strane državljana države koja takvu izmjenu Statuta ne prihvati (čl. 121. st. 5.).

Prof. Otto Triffterer govorio je o *Obilježjima kaznenih djela*. Upozorio je da ona ne mogu proširivati sastojke kaznenih djela iz čl. 6., 7. i 8. Statuta, već pomažu sucima u tumačenju i primjeni navedenih članaka. Stoga ih treba primjenjivati pažljivo, a u slučaju nesklada s objektivnim obilježjima navedenim u Statutu prevagu treba imati Statut.⁷

Bivši predsjednik MKSJ-a **prof. Antonio Cassese** govorio je o pokretanju međunarodne kaznene sudbenosti i iskustvima *ad hoc* tribunala. Osvrnuo se na brojne probleme s kojima su se susreli suci MKSJ-a, s kojima će se vjerojatno suočiti i suci MKS-a.⁸ Naglasio je potrebu za stvaranjem kredibiliteta MKS-a u državama u kojima su zločini počinjeni. Povrh toga, prof. Cassese govorio je o odnosu načela zakonitosti i sudske kreativnosti. U ranijim fazama razvoja međunarodnog kaznenog prava prevladavala je doktrina stvarne pravde prema kojoj država odnosno međunarodna zajednica mora zaštititi društvo od svakog devijantnog ponašanja, čak i ako ne postoji norma koja izričito zabranjuje takvo

⁵ V. Rezoluciju Opće skupštine UN A/Res/3314(XXIX) od 14. prosinca 1974.

⁶ Među predloženim tijelima nalaze se Međunarodni sud pravde, Opća skupština UN, Vijeće sigurnosti, ali i sam MKS.

⁷ Kao primjer usporedio je ratni zločin iz čl. 8. st. 2. t. b. XII. (proglašavanje da se protivniku neće dati nikakva milost) s *Obilježjima kaznenih djela* koja traže da je počinitelj bio u položaju efektivnog zapovijedanja ili kontrole nad podređenim snagama kojima je objava upućena. Triffterer smatra da djelo može počinuti i obični vojnik te da stoga *Obilježja kaznenih djela* neopравdano sužavaju objektivna obilježja kaznenog djela iz čl. 8.

⁸ Među ostalim riječ je o isprepletanju inkvizitornog i akuzatornog modela, ponekad nejasnom materijalnom pravu, nepostojanju adekvatnog mehanizama provođenja sudskih odluka te o činjenici da suci dolaze iz različitih pravnih sustava.

ponašanje.⁹ Međutim, s razvojem ljudskih prava, kao što su pravo na pravično suđenje i pravo pojedinca da unaprijed zna koja su ponašanja kažnjiva, prevagnula je doktrina stroge legalnosti i u toj grani prava. Problem u međunarodnom kaznenom pravu često je nedovoljna određenost kaznenih djela, pa stoga umjesto jednostavne primjene prava dolazi do izražaja sudska kreativnost.¹⁰ Prof. **Triffterer** naglasio je da u razvoju međunarodnog kaznenog prava nije bila moguća stroga primjena načela zakonitosti jer je trebalo razviti međunarodno kazneno pravo, ali danas postoje precizni opisi kaznenih djela te ih treba tumačiti strogo.

Svoj stav o značenju pojma “u interesu pravde” prema Rimskom statutu izložio je **Gilbert Bitti**, član Ureda tužitelja MKS-a. Jedan od razloga zbog kojih tužitelj može odustati od kaznenog progona jest i onaj ako je to u interesu pravde, no takva njegova odluka valjana je tek kada je potvrdi Predraspravno vijeće. Kontrola Predraspravnog vijeća potrebna je stoga što je “interes pravde” širok pojam koji tužitelju daje velike diskrecijske ovlasti. Prema Bittijevu mišljenju značenje navedenog pojma nije da se ne progone “sitni zločinci” (jer u tu svrhu postoji čl. 17. st. 1. t. d.), već “interes pravde” treba tumačiti u skladu s osnovnim ciljem i svrhom Rimskog statuta. Trajna mogućnost odustanka tužitelja od kaznenog progona protivi se težnji da počinitelji najtežih zločina ostanu nekažnjeni kao i međunarodno priznatim ljudskim pravima, posebno pravu žrtve na pristup pravdi. Zato Bitti smatra da tužitelj može samo privremeno odgoditi istragu i progon, primjerice da ne ugrozi žrtve, jer svojom odlukom ne smije dovesti do nekažnjivosti počinitelja.

Najviše rasprava vodilo se o institutu zapovjedne odgovornosti i subjektivnom odnosu počinitelja prema djelu. Posebnu pažnju tim problemima u svojim izlaganjima posvetio je **prof. Triffterer**. *Mens rea* prema Statutu, ako sam Statut izričito ne određuje drukčije, sastoji se od namjere (voljne sastavnice, engl. *intent*) i znanja (intelektualnog elementa, engl. *knowledge*). Pritom treba imati u vidu da su ti pojmovi svojim značenjem ne odgovaraju istim izrazima u hrvatskom kaznenom pravu.¹¹ Prof. Triffterer upozorio je da uvijek kada u Statutu nije izričito navedeno drukčije treba utvrditi postojanje i namjere i znanja glede objektivnih obilježja kaznenog djela.

Prema tome i propust zapovjednika da ispravno obavlja nadzor nad snagama pod svojim stvarnim zapovjedništvom (čl. 28. st. 1.) mora biti počinjen “voljno i svjesno”. Da bi postojao propust, prethodno treba utvrditi dužnost kontrole, a ona proizlazi iz samog položaja. Triffterer uspoređuje zapovjednu odgovornost

⁹ U skladu s tom doktrinom Međunarodni vojni sud u Nürnbergu u svojoj je presudi izrekao da bi nekažnjavanje za agresiju bilo protivno pravdi.

¹⁰ O tome više u: Cassese, Antonio, *International Criminal Law*, Oxford, 2003., str. 146 i sl.

¹¹ Opširnije o tome vidjeti u: Josipović, Ivo; Krapac, Davor; Novoselec, Petar, *Stalni međunarodni kazneni sud*, Zagreb, 2001., str. 111-114.

s kaznenim djelom kvalificiranim težom posljedicom.¹² Naime, za kaznenu odgovornost zapovjednika nije dovoljan samo njegov namjerni i svjesni propust nad snagama pod njegovim zapovjedništvom, već je potrebno da te snage pokušaju počinuti ili počine kazneno djelo iz nadležnosti MKS-a, za što zapovjednik zna ili je morao znati. Riječ je, dakle, o nehaju (i to nesvjesnom). Zapovjednik ima tri prilike otkloniti od sebe odgovornost. Prva mu se pruža ako se snage tek spremaju počinuti kazneno djelo - tada mora učiniti sve u svojoj moći da bi spriječio počinjenje djela; druga se sastoji u tome da suzbije počinjenje kaznenog djela koje je u tijeku, a treća da inicira odgovarajući postupak za kažnjavanje podređenog počinitelja.¹³ Prof. Clark smatra da je zapovjednik odgovoran ako neuspješno pokuša spriječiti kazneno djelo, a nakon toga ne inicira kažnjavanje počinitelja, no prema mišljenju prof. Triffterera zapovjednik neće biti kriv već samim time što je poduzeo sve u svojoj moći da spriječi zločin, bez obzira na to što naknadno nije procesuirao podređene.

Prof. William Schabas u svom je prvom izlaganju govorio o zločinu genocida. Ponajprije se osvrnuo na povijesne okolnosti nastanka tog kaznenog djela kao i na njegovu distinkciju od zločina protiv čovječnosti. Za razliku od zločina protiv čovječnosti, genocid može biti počinjen i u vrijeme rata i u vrijeme mira.¹⁴ Potom je upozorio na probleme tumačenja čl. 6. MKS, posebice na značenje izraza "uništiti" te u "cijelosti ili djelomično". Da bi se radilo o genocidu, potrebno je ustanoviti postojanje genocidne namjere. Iako je Nacrt konvencije UN-a o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1948. godine sadržavao prijedlog da se u zakonski opis kaznenog djela uključi i motiv počinjenja genocida, taj prijedlog nije usvojen.¹⁵ Konačno, prof. Schabas je naglasio da je, iako bi se mnoga ponašanja mogla podvesti pod zločine protiv čovječnosti ili ratne zločine, značaj osude za genocid stigma koju takva osuda nosi sa sobom.

U svom drugom predavanju prof. Schabas je izlagao o vlastitom iskustvu vezanom uz Komisiju za istinu i pomirenje (*Truth and Reconciliation Commission*) u Sierra Leoneu. Ponajprije se kratko osvrnuo na povijest sukoba u Sierra Leoneu i Mirovni ugovor iz Lomea (*Lome Peace Agreement*) kojim je dana amnestija počiniteljima zločina. Naglasio je da naknadno ukidanje amnestije negativno utječe na mogućnost njezine buduće uporabe kao sredstva prekida ratovanja. Iako postoje brojni problemi vezani uz paralelan rad Posebnog suda za Sierra Leone (*Special Chamber for Sierra Leone*) i Komisije za istinu i

¹² Konkretno s teškom tjelesnom ozljedom, glede koje postoji namjera, sa smrtnom posljedicom koja je nastupila počiniteljevim nehajem.

¹³ U slučaju kad prethodno nije znao za počinjenje kaznenog djela, ali je to trebao znati.

¹⁴ Pritom treba upozoriti na odluku Žalbenog vijeća MKSJ-a od 15. srpnja 1999. u slučaju *Tadić*, predmet IT-94-1-A, kojom je Žalbeno vijeće odbacilo potrebu za postojanjem veze između zločina protiv čovječnosti i oružanog sukoba.

¹⁵ Jer bi to uvelike tužitelju otežalo dokazivanje.

pomirenje,¹⁶ prof. Schabas smatra njihovu koegzistenciju nužnom i korisnom, a u budućnosti, zbog postojanja MKS-a, neizbježnom.

Drugi tjedan predavanja otvorio je **dr. Claus Kress** izlaganjem o *Propisima o poslovanju Suda*. Riječ je o jednom od triju esencijalnih dokumenata MKS-a koji sadržavaju procesne norme, no za razliku od druga dva (Statuta i Pravila o postupku i dokazima), Propise o poslovanju suda donose sami suci. Propisi sadržavaju vrlo detaljne odredbe jer je iskustvo *ad hoc* tribunala pokazalo da je to potrebno. Iako su Propisi nižeg ranga od Pravila o postupku i dokazima i Statuta, ona ne vežu samo suce, već imaju učinak i na ostale procesne sudionike.

Christopher Hall iz nevladine organizacije *Amnesty International* osvrnuo se na zaštitu ljudskih prava u raznim fazama postupka pred MKS-om. Upozorio je na ubrzan razvoj međunarodnih instrumenata o ljudskim pravima i pravičnom postupku nakon Drugog svjetskog rata i utjecaj tih instrumenata na kreiranje Rimskog statuta. Ujedno je upozorio i na neke nedostatke Statuta, kao što je nepostojanje izričite odredbe o pravima pojedinca prije započinjanja istrage. Naime i u tom periodu, dok Predraspravno vijeće ne ovlasti tužitelja na vođenje istrage, a posebice kad tužitelj postupa *proprio motu*, tužitelj može poduzeti brojne korake.¹⁷ Hall smatra da prava optuženika ne znače ništa ako ista prava nema i osumnjičenik, a ni ta prava neće imati smisla ako prava osobe koja još nije postala osumnjičenik nisu zaštićena. Zato bi Sud trebao protegnuti djelovanje prava zajamčenih u istrazi i na taj period. Zanimljiv je i čl. 55. st. 1. koji nabraja prava osoba za vrijeme istrage, ali ne spominje obvezu da se osobe o kojima je riječ obavijeste o svojim pravima. Ispravno je postaviti pitanje koji je smisao prava kojih osoba nije svjesna. Konačno, Hall se osvrnuo na komplementarnost i pozitivan utjecaj takvog uređenja na pravičan postupak u državama strankama. Naime, države će morati u svoje zakone o kaznenim postupcima inkorporirati ista prava i garancije koja osumnjičenik ima prema Statutu.

O ratifikaciji i implementaciji Rimskog statuta govorila je sutkinja *ad litem* Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju **Sharon Williams**. Ratifikacija Statuta nije dovoljna jer bez implementacijskog zakonodavstva države neće moći surađivati sa MKS-om. Čak i u državama koje zauzimaju monistički pristup, pa jednom ratificiran međunarodni ugovor automatski postaje dijelom domaćeg pravnog sustava, potrebno je usvojiti implementacijsko zakonodavstvo prvenstveno zbog ustavnopravnih razloga. Ustavni problemi s kojima će se države susresti pri implementaciji odnose se na imunitet šefova država i vlada, odredbe o zastari i porotnom suđenju, zabranu izručenja vlastitih državljana i doživotnog zatvora,... Većina država ratificirala je Statut prije nego što je donijela implementacijsko zakonodavstvo te se time dovela u stanje da nije sposobna

¹⁶ Neke nesuglasice između Komisije i Specijalnog suda postoje glede javnog svjedočenja pred Komisijom za istinu i pomirenje i zaštite povjerljivih podataka kojima Komisija raspolaže.

¹⁷ V. čl. 15. st. 2. Rimskog statuta.

ispuniti svoje obveze prema Statutu. S druge strane to je bilo nužno kako bi Statut stupio na snagu što prije, a države su znale da će biti dovoljno vremena za implementaciju dok MKS ne počne djelovati.

Dr. David Donat-Cattin osvrnuo se na primjenjivo pravo (čl. 21. Statuta) i njegov utjecaj na valjanost "bilateralnih sporazuma" i rezolucija Vijeća sigurnosti. Vijeće sigurnosti dosad je dva puta iskoristilo svoju ovlast iz čl. 16. Statuta te na temelju glave VII. Povelje UN zatražilo od MKS-a da ne pokreće odnosno nastavi istragu i kazneni progon u razdoblju od 12 mjeseci.¹⁸ U biti, riječ je o situaciji u kojoj interes pravde i interes očuvanja međunarodnog mira i sigurnosti mogu doći u sukob.¹⁹ Nacrt Statuta iz 1994. godine predviđao je šire ovlasti Vijeća sigurnosti. Prema jednom od prijedloga, već sama činjenica da se određena situacija nalazila na dnevnom redu Vijeća onemogućavala je djelovanje MKS-a glede kaznenih djela proizašlih iz te situacije. U tom slučaju bilo je potrebno odobrenje Vijeća da bi MKS mogao nastaviti s istragom ili kaznenim progonom.²⁰ David Donat-Cattin smatra da Rezolucija Vijeća sigurnosti br.1422. nije u skladu s čl. 16. Statuta jer se ne odnosi na konkretan slučaj. Vijeće sigurnosti nije doduše vezano Statutom,²¹ ali navedena rezolucija ujedno krši i Povelju UN jer nije postojala stvarna prijetnja međunarodnom miru i sigurnosti. Sharon Williams upozorila je na Rezoluciju Vijeća sigurnosti br. 1497 od 1. kolovoza 2003. godine kojom Vijeće autorizira uporabu sile u Liberiji. Paragraf 7. te rezolucije dodjeljuje isključivu nadležnost nad eventualnim zločinima počinjenim od članova multinacionalnih i stabilizacijskih snaga UN nacionalnoj državi počinitelja. Izgleda kako ta rezolucija predviđa trajni imunitet i nekažnjivost, a ne samo odgodu kaznenog progona. Stoga je ona donijeta *ultra vires* i protivna je svrsi UN. Postavljeno je i pitanje bi li Vijeće sigurnosti moglo svojom rezolucijom obvezati MKS kad ne bi postojao čl. 16. Statuta. Odgovor je negativan jer je Sud samostalno tijelo, neovisno od UN, koje u prvom redu primjenjuje svoj statut.²²

Što se tiče dvostranih sporazuma, David Donat-Cattin je naglasio da većina država koje su potpisale takav sporazum sa Sjedinjenim Američkim Državama nisu države stranke, no i one mogu doći u obvezu suradnje s MKS-om. Čl. 98. st. 2. želi osigurati primarnu nadležnost države čije državljanstvo ima počinitelj.

¹⁸ V. S/RES/1422(2002) od 12. srpnja 2002. i S/RES/1487(2003) od 12. lipnja 2003.

¹⁹ Iako se može zauzeti i suprotno stajalište, koje je zauzeo i MKSJ, da upravo progon osoba odgovornih za zločine može pridonijeti međunarodnom miru i sigurnosti.

²⁰ Naravno, dovoljan je samo jedan veto da Sud ne dobije takvu suglasnost. V. čl. 10. t. 7. Nacrta statuta na www.un.org/icc/indeks.htm

²¹ Iako primjerice prof. Triffterer misli da Vijeće ne smije postupati protivno Statutu jer je MKS ustanovljen u istu svrhu zbog koje je ustanovljeno i Vijeće sigurnosti (očuvanje međunarodnog mira i sigurnosti).

²² Ali bi Vijeće moglo tražiti od država da ne surađuju sa MKS-om sukladno čl. 25. i čl. 103. Povelje UN.

Problem nastupa tek ako je riječ o državi koja nije država stranka Statuta (jer ako je riječ o državi stranci, ona potpada pod režim komplementarnosti). Ti sporazumi ne predviđaju obvezu, već samo namjeru SAD da istraži slučaj kad je to prikladno, ostavljajući SAD-u tako punu diskreciju. Neki te sporazume zovu i “sporazumi o nekažnjivosti” (*impunity agreements*). Zbog svega navedenog ti se sporazumi ne protive samo svrsi i cilju Statuta već i općim načelima prava kao što je *aut dedere aut judicare*.

David Donat-Cattin osvrnuo se i na restorativni aspekt Rimskog statuta. Nakon kratkog povijesnog pregleda položaja žrtve u međunarodnom pravu, istaknuo je revolucionarno značenje Statuta za prava žrtve. Ta se prava mogu podijeliti u tri kategorije: prava na sudjelovanje u postupku, prava na zaštitu i prava na odštetu.²³ Žrtvom se smatra fizička osoba koja je pretrpjela zlo uslijed počinjenja nekog kaznenog djela iz nadležnosti Suda.²⁴ Pravo na sudjelovanje u postupku ipak je suženo na one žrtve čiji su “osobni interesi” pogođeni kaznenim djelom. Žrtve mogu sudjelovati u postupku putem pravnog zastupnika, a Donat-Cattin drži da će upravo ti pravni zastupnici biti spona između MKS-a i lokalnih zajednica. Zaštita žrtava je apsolutna dužnost MKS-a i svih njegovih organa, i to ne samo zaštita fizičkog integriteta žrtve već i zaštita od sekundarne viktimizacije. Konačno, pravo žrtava na odštetu ne uključuje samo restituciju i naknadu, već i rehabilitaciju, u smislu psihosocijalne pomoći i simboličkih mjera. Predviđen je i fond u korist žrtava kaznenih djela (čl. 79. Statuta).

U drugom tjednu predavanja više se rasprava vodilo o položaju Sjedinjenih Američkih Država spram MKS-a i međunarodnog kaznenog prava uopće. Potpukovnik **William Lietzau** iznio je vlastito stajalište i stajalište američke vlade prema terorizmu i teroristima, s posebnim osvrtom na Guantanamo. Prema njemu, napad 11. rujna 2001. nije akt terorizma, već ratni napad koji zahtijeva vojni odgovor. Iako se prema međunarodnom pravu rat ne može voditi s međunarodnom organizacijom, Lietzau smatra da bi u današnje vrijeme to moralo biti moguće zbog bitno promijenjenih okolnosti i uloge međunarodnih organizacija u svjetskim zbivanjima.²⁵ Što se tiče rata u Afganistanu i postupanja s teroristima u Guantanamo, Lietzauovo je stajalište da se Ženevske konvencije ne trebaju primjenjivati jer nije riječ o oružanom sukobu između država.²⁶ Ne može se primijeniti ni zajednički čl. 3. Ženevskih konvencija jer se ne radi o

²³ Pritom je naglasio kako je jedino pravo na zaštitu apsolutno pravo žrtve, dok su ostala dva relativna, uvjetovana procesnim pravilima MKS-a.

²⁴ V. Pravilo 85. koje također određuje pod kojim se uvjetima žrtvom može smatrati i pravna osoba.

²⁵ Naime, u vrijeme kad je nastajalo pravo rata međunarodne organizacije nisu ni postojale.

²⁶ A ako se i zauzme stajalište da u pitanju jest sukob između država jer se akti Al-Qa'ide mogu uračunati državi Afganistanu, Ženevske konvencije ne primjenjuju se ni u tom slučaju jer Afganistan nije država stranka Ženevskih konvencija. Lietzau je pritom zanemario činjenicu da su navedene konvencije postale dijelom običajnog međunarodnog prava!

oružanom sukobu koji nema međunarodni karakter. Unatoč tome, službeni je stav SAD da se prema neprijateljskim borcima koji se nalaze pod kontrolom vlade SAD treba postupati humano i u skladu s načelima III. ženevske konvencije. No to ne znači da zarobljeni teroristi imaju status ratnih zarobljenika. SAD smatra da oni ne udovoljavaju zahtjevima čl. 4. Ženevske konvencije o postupanju s ratnim zarobljenicima.²⁷ Donedavno ti zarobljenici nisu imali ni pristup američkom pravosuđu²⁸ te su mogli biti pritvoreni bez objašnjenja i ograničenja, i bez prava na odvjetnika. Lietzau smatra da je to opravdano jer ni ratni zarobljenici u Drugom svjetskom ratu nisu imali pravo na odvjetnika. Povrh toga, gotovo je nemoguće u kraćem roku, a pogotovo roku od 48 sati, dokazati osnovanost lišenja slobode. Ipak, nedavnom odlukom Vrhovnog suda SAD odlučeno je da su američki sudovi nadležni za razmatranje *habeas corpus* prigovora tih pritvorenika.

Članica UN-ova odbora za ljudska prava **prof. Ruth Wedgwood** izlagala je o pravu na samoobranu i stavovima SAD prema Međunarodnom kaznenom sudu. Članak 51. Povelje UN daje državama pravo na samoobranu u slučaju oružanog napada. Međutim, u SAD su razvijene i druge teorije o pravu na samoobranu izvan čl. 51., tj. kad ne postoji oružani napad. Jedna od njih je ona o anticipiranoj samoobrani (*anticipatory self-defence*) koja ovlašćuje na uporabu sile u očekivanju napada. Napad mora biti izravno predstojeći, silan i takav da ne ostavlja vremena za promišljanje (*imminent, overwhelming, leaves no time for deliberation*).²⁹ Druga je teorija o *preemptive self-defence*. Termin se nedavno pojavio u pojedinim službenim dokumentima SAD, a označuje pravo na samoobranu od napada koji još izravno ne predstoji. U vrijeme mira potrebno je ustanoviti postojanje napada ili namjere, dok je u vrijeme rata dovoljno da postoji sama sposobnost neprijateljske strane za napad. Razlika od anticipirane samoobrane (kod koje je opasnost od napada stvarna i mnogo bliža) jest u tome što se u obrambenu akciju može krenuti mnogo prije nego što je moguće dokazati protivničku namjeru uporabe sile. Opravdan je prigovor da takva vrsta samoobrane dovodi u pitanje suverenost država i njihovo pravo da posjeduju oružje, ali kako Al-Qa'ida nije država, ona ne smije posjedovati nikakvo oružje. Zato je već sama sposobnost Al-Qa'ide za napad dovoljna osnova za samoobranu.

²⁷ Uvjeti o kojima je riječ jesu: a) da im na čelu stoji osoba odgovorna za svoje podčinjene, b) da imaju određeni i na daljinu prepoznatljiv znak raspoznavanja, c) da otvoreno nose oružje i d) da svoje operacije izvode u skladu s ratnim zakonima i običajima.

²⁸ Za njih je ustanovljena nadležnost posebnih vojnih komisija.

²⁹ Riječ je o Webster-Ashburtonovoj definiciji iz slučaja *Caroline*. O tome više na www.yale.edu/lawweb/avalon/diplomacy/britian/br-1842d.htm

Ruth Wedgwood osvrnula se i na prigovore koje Sjedinjene Američke Države imaju na MKS. Smatra da civili nisu sposobni suditi u predmetima koji se odnose na vojna pitanja. Pored toga, pravila MKS-a nisu dovoljno jasna i precizna. Naveden je i financijski argument, ali glavni razlog nepristupanja SAD Međunarodnom kaznenom sudu jest nadležnost Suda za ratne zločine.

Zadnje, uistinu nadahnujuće predavanje održao je **Benjamin Ferencz**, bivši nürmberški tužitelj. Osvrnuo se na vlastita iskustva sa suđenja ratnim zločincima nakon Drugog svjetskog rata te naglasio kako samo postojanje međunarodnog kaznenog prava odvraća od počinjenja nekih kaznenih djela. Da bi se zaustavili zločini i ratovi, potrebno je prihvatiti i priznati pravo. MKS i međunarodno kazneno pravo nisu savršeni i imaju određene nedostatke, no zato ih ne treba odbaciti, već dalje razvijati.

Nakon zaključne evaluacije programa i rezultata rada, ljetna škola međunarodnog kaznenog prava zatvorena je dodjelom diploma polaznicima.